

TĖVŲ VERTINIMAI APIE VAIKŲ EMOCIJŲ IR JAUSMŲ RAIŠKOS PLĖTOTE IKIMOKYKLINIAME AMŽIUJE

Giedrė Slušnienė

Kauno kolegija

Aistė Balčėtienė

Klaipėdos licėjus

Anotacija. Emocinis intelektas, tai žmogaus sugebėjimas pažinti savo ir kitų žmonių jausmus ir tai menkai susiję su jo intelektualiais gabumais. Ugdyti vaiko emocinį intelektą, tai padėti jam spręsti emocines problemas, mokytis svarbių elgesio strategijų, pozityvių santykių su aplinkiniais ir kt. Emociškai ugdomi vaikai išlieka ramesni ir stabilesni įvairiose kritinėse situacijose, lengviau susitvarko su savo jausmais, net ir negatyviais, rečiau serga įvairiomis ligomis, turi mažiau pykčio ir agresijos. Aukštesni ir jų ugdymosi rezultatai, geresni santykiai su bendraamžiais, lyginant su tais vaikais, kurių emocinis intelektas neugdomas. Psichologai pripažįsta, kad vaikų emocinį intelektą būtina ugdyti jau nuo mažų dienų. Tėvai savo elgesiu, santykiu su vaiku, kalba, vertybėmis ir kt. natūraliai prisideda prie vaiko emocinio intelekto ugdymo. Straipsnyje analizuojami tyrimo rezultatai apie tėvų vertinimus, patirtį, susijusius su ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinio intelekto ugdymu šeimoje.

Prasminiai žodžiai: emocijos; jausmai; emocinis intelektas; ikimokyklinio amžiaus vaikas; šeima.

Įvadas

Temos aktualumas. Žmogaus emocinę reakciją į tam tikrus aplinkos dirgiklius lydi tam tikras elgesys ar veiksmai, nes žmogus protauja dviem lygmenimis: mąsto ir jaučia. Jei mąsto racionaliai, tuomet būna budrus, svarstantis, sprendžiantis ir pan. Jei pasiduoda emocijoms, tuomet veikia impulsyviai, veiksmai tampa nelogiški, neracionalūs ir pan. Racionalumo ir emocionalumo santykis kinta, t. y. kuo stipresnis jausmas, tuo ryškesnis emocinis protas ir silpnesnis racionalusis mąstymas bei atvirkščiai (G. Slušnienė, R. Kavolius, 2012). Socialiniam elgesiui analizuoti naudojamos pačios įvairiausios sąvokos: socialinė kompetencija, socialinis intelektas, tarpasmeninis intelektas ir pan. Nors „emocinio intelekto“ terminas pirmą kartą paminėtas 1990 m. (Salovey iš Harvardo universiteto ir Mayers iš Niuhamšyro universiteto), vis dėlto iki šiol nėra visuotinai priimto emocinio intelekto apibrėžimo. Kita vertus, dauguma mokslininkų sutinka, kad emocinį intelektą sudaro socialiniai ir emociniai įgūdžiai, kurie padeda atpažinti, įsisąmoninti bei valdyti jausmus. Naujausi tyrimai patvirtina, kad emocinių įgūdžių turintys vaikai yra laimingesni, labiau savimi pasitiki, jiems geriau sekasi mokykloje (L. Daugytė, 2011). Emocinio intelekto ugdymas vaikystėje padeda susirasti draugų, sėkmingai įsilieti į grupę, atskleisti save, įveikti sunkumus, stresą, išspręsti konfliktus, valdyti jausmus ir pan. Šie įgūdžiai padeda vaikams tapti atsakingais, rūpestingais ir pasiekti geresnių rezultatų ateityje.

Tyrimo problematika. Daugelis tėvų intuityviai supranta vaikų emocinio intelekto prasmę ir svarbą, tačiau pamiršta, kad tai turi lavinti jau vaikystėje ir kad tai yra nuolatinis procesas. Geriausi rezultatai pasiekiami tada, kada emocinio intelekto lavinimas šeimoje pradedamas kuo anksčiau ir kuo įvairesniais būdais.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti emocinio intelekto ugdymo teorines prielaidas ir praktines galimybes šeimoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti emocinio intelekto sampratos interpretaciją.
2. Pagrįsti tikslingo ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinio intelekto ugdymo prielaidas šeimoje.
3. Ištirti ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinio intelekto ugdymo galimybę šeimoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir metaanalizė, anketinė apklausa, kiekybinė tyrimo duomenų analizė.

Emocinio intelekto samprata

D. Goleman savo knygoje „Emocinis intelektas“ (1995) konstatuoja, jog analitiniai-sisteminiai gebėjimai, matuojami tradiciniais IQ testais, sudaro tik labai mažą žmogaus gyvenimo sėkmės sąlygų dalį – apie 20 procentų. Pagrindinę reikšmę turi visiškai kitokios savybės, kurių visumą jis pavadino emociniu intelektu (EQ). Emocinis intelektas, anot šio mokslininko, tai žmogaus sugebėjimas pažinti savo ir kitų žmonių jausmus ir tai menkai susiję su jo intelektualiais gabumais.

Pasak R. Lekavičienės (2015), emocinis intelektas yra operavimas emocine informacija, gebėjimas efektyviai ir greitai spręsti emocinio pobūdžio problemas. Dabartinis požiūris sako, kad emocijos nėra prastesnis dalykas už loginį mąstymą, o naujoji kryptis, tyrinėjanti emocinį intelektą, teigia, kad aukštas

emocinis intelektas neretai gyvenime duoda daugiau privalumų negu šiaip intelektas, nors joku būdu nemenkinamas ir intelektas.

Emocinis intelektas reiškiasi šiose srityse (D. Goleman, 2001, p. 75):

- *pažįstant savo jausmus*. Savivoka, jausmų atpažinimas yra emocinio intelekto pagrindas;
- *valdant emocijas*. Gebėjimas valdyti savo jausmus, pakreipti juos tinkama linkme – labiausiai priklauso nuo savivokos;
- *siekiant tikslo*. Siekiant užsibrėžto tikslo svarbu suvaldyti savo jausmus, kad galima būtų išlaikyti dėmesingumą, kryptingai elgtis, gerai atlikti darbą, veikti kūrybingai;
- *stengiantis suvokti kitų žmonių jausmus*. Tai būtina bendraujant, siekiant bendrų tikslų;
- *puoselėjant žmonių tarpusavio santykius*. Bendravimo menas glaudžiai susijęs su gebėjimu valdyti kitų žmonių jausmus.

Galima apibendrinti, jog iki šiol nėra visuotinai priimto emocinio intelekto apibrėžimo. Kita vertus, dauguma mokslininkų sutinka, kad emocinį intelektą sudaro socialiniai ir emociniai įgūdžiai, kurie padeda atpažinti, įsisąmoninti ir valdyti jausmus.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinio intelekto ugdymo prielaidos šeimoje

Didelę reikšmę asmenybės tapsmo procese turi gebėjimas atpažinti ir valdyti emocijas. Emocinį stabilumą, pasitikėjimą savimi užtikrina šeima ir stiprūs tarpusavio ryšiai (A. Juodraitis, 2004).

Ikimokyklinio amžiaus vaikų jausmai greitai kinta. Jie gali būti nuoširdūs, linksmi, stipriai įsiliepsnoti, tapti audringais ir vėl greitai užgesti. Kaip nurodo S. Lesinskienė, D. Pūras (2005), svarbiausios ir daugiausiai tyrinėjamos vaiko emocijos yra šios: džiaugsmas, pyktis, liūdesys ir baimė. Tokie jausmai, kaip baimė ar liūdesys gali atsirasti dėl supančios aplinkos, nesaugumo jausmo ir netinkamų šeimos narių elgesio formų (G. J. Craig, D. Baucum, 2002). Vaiko emocijos, asmeninės savybės ir pažintinė raida tarpusavyje labai susijusios. Vaiko jausmams įtakos turi suaugusiųjų elgesys (ypatingai tėvų) bei auklėjimo metodai. Ikimokyklinio amžiaus vaikai susiduria su tam tikromis situacijomis, kuriose turi išmokyti atpažinti teigiamas ir neigiamas emocijas. To vaikai gali išmokyti tik tokioje aplinkoje, kurioje įvardintos emocijos yra neslepiamos. Tėvai, kurie vaikams visada randa laiko paaiškinti, kodėl reikia elgtis būtent taip, kodėl šią situaciją lėmė tokios priežastys – stiprins tarpusavio santykius, turės įtakos vaiko emociniam vystymuisi (R. Minkuvienė, 2003).

Galima apibendrinti, jog emocinis intelektas žmogui ypač svarbus, todėl, norint, kad vaikas jį turėtų aukštą, būtina ugdyti jautrumą aplinkai, gebėjimą pažinti savo ir kitų jausmus, sunkias situacijas naudoti kaip galimybę mokytis vaikų svarbių elgesio strategijų ar problemų sprendimo ir kt.

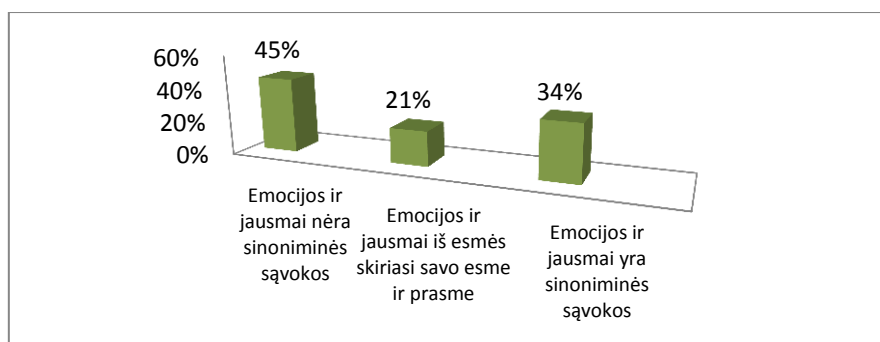
Ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinio intelekto ugdymo šeimoje empirinis tyrimas

Analizuodami ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinio intelekto ugdymo galimybes šeimoje, atlikome **tyrimą**, kurio **tikslas** – ištirti ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinio intelekto ugdymo galimybes šeimoje. Antrajame tyrimo etape (pirmajame tyrimo etape dalyvavo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai) dalyvavo 70 šeimų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus.

Pasirinkome šį **tyrimo metodą** - anketinę apklausą. Tyrimas atliktas 2016 m. rugsėjo – spalio mėn. Tėvų apklausai buvo naudojama anketa, sudaryta iš įvadinės ir pagrindinės klausimyno dalių (dėl straipsnio apimties apribojimų, aptarsime tik tiesiogiai su mūsų tyrimo problema susijusius rezultatus).

Daugelio psichologų vertinimais (S. Lesinskienė, V. Karalienė, 2008 ir kt.) emocijos, tai savaiminis kūno atsakas į tam tikrą situaciją; jausmai, tai potyriai, sąmoningai suvokus tam tikras emocijas. Jie nėra tapatūs, tačiau ir emocijos, ir jausmai gali reikšti daugiau ar mažiau sudėtingų santykių išgyvenimus.

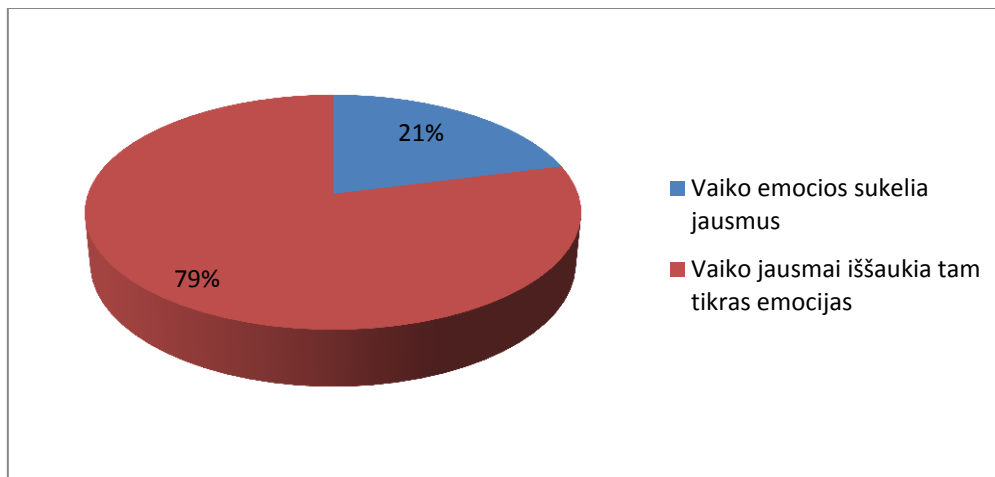
Todėl tyrimo pradžioje siekėme įvertinti respondentų sampratą apie emocijas ir jausmus. Klausėme, ar emocijos ir jausmai yra sinoniminės sąvokos?

1 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas, vertinant emocijų ir jausmų sampratą.

Tyrimo rezultatai parodė (1 pav.), kad mažiau nei pusė respondentų, t. y. 45 % įvertino, kad emocijos ir jausmai nėra tapačios sąvokos, t. y. skiriasi savo esme ir prasme. Trečdalis (34 %) apklaustųjų vertino, kad tai sinoniminės sąvokos. Psichologų nuomone (A. Jacikevičius, 1994 ir kt.), emocijos ir jausmai yra sinonimai. Vadinasi, galima daryti prielaidą, kad trečdalis respondentų linkę manyti, jog emocijos ir jausmai nesiskiria savo esme ir prasme.

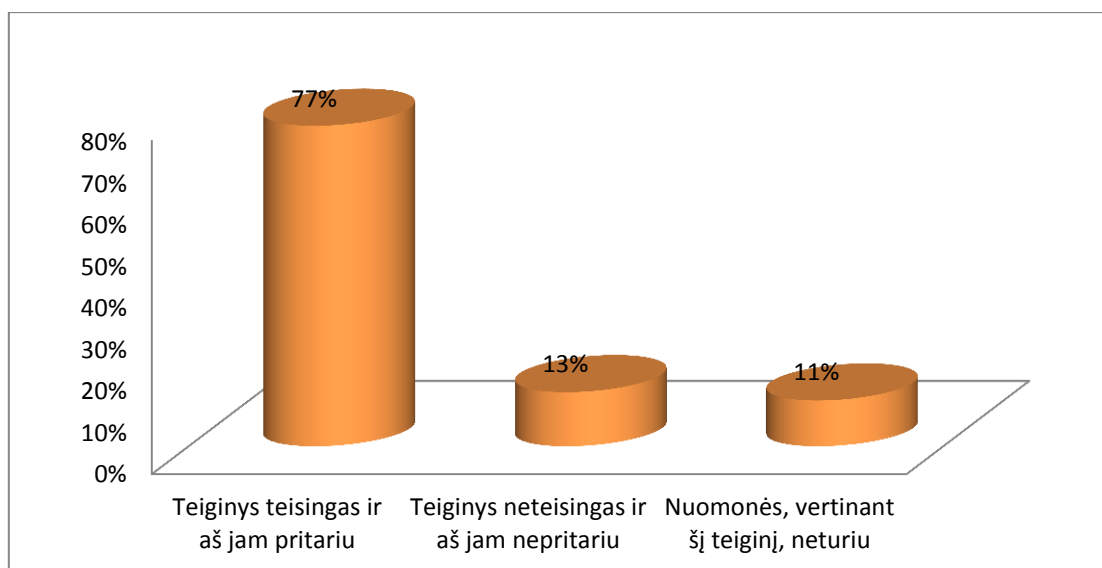
Siekėme sužinoti, respondentų vertinimu, kuri vaikų emocinė būseną yra pirmesnė – emocijos ar jausmai, t. y. ar emocijos sukelia jausmus, ar jausmai iššaukia emocijas.

2 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas, vertinant vaikų emocijų ir jausmų ryšį.

Tyrimo rezultatų analizė parodė (2 pav.), kad didžioji dalis respondentų (79 %) vertino, kad vaikų jausmai iššaukia emocijas; priešingos nuomonės laikėsi, t. y., kad emocijos sukelia jausmus likusioji dalis respondentų (21%). Anot A. Allan (2016), emocinis intelektas apima daug svarbių gebėjimų: suvokti ir pripažinti savo paties jausmus; priimtina išreikšti savo emocijas ir jausmus bei įtraukti juos į problemų sprendimą; suvaldyti stiprias emocijas ir nukreipti savo jausmus pozityvia linkme; pastebėti suprasti kitų žmonių jausmus bei kt. Galima daryti prielaidą, kad vaikų emocijos ir jausmai, respondentų nuomone, ypatingai greitai kinta. Čia vaikas gali būti nuoširdus, linksmas, čia stipriai supykti ir stipriai įsiliepsnoti. Kaip audringai įsiplieskia, taip greitai ir užgęsta. Vadinasi, vaikai jausmais išreiškia savo esmę, o emocijos, tai trumpalaikė vidinė būsena.

Paprašėme, kad respondentai įvertintų šį teiginį: „vaikai, pasižymintys aukštesniu emociniu intelektu, ateityje taps atsakingesni, geriau pažins savo ir kitų jausmus, taps laimingesni“.

3 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas, vertinant vaikų emocinio intelekto ryšį su atsakingumu, geresniu savęs pažinimu ir kt.

Tyrimo rezultatai parodė, kad net 77% respondentų mano, jog svarbu ugdyti vaikų emocinį intelektą, suvokiant tai kaip ryšį tarp vaiko emocinių ir visuomeninių įgūdžių lavinimo. Likusioji dalis respondentų (24%) nepritarė arba neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

I. Remeikaitė, R. Lekavičienė (2002), cituodamos J. D. Mayer, J. V. Forgu (2001), konstatuoja, jog emocinis intelektas, tai „nekognityviųjų“ sugebėjimų rinkinys, mokėjimai ir įgūdžiai, kurie daro įtaką asmens sugebėjimui sėkmingai susidoroti su aplinkos reikalavimais ir spaudimu. Vadinasi, norint, kad vaikas gebėtų spręsti problemas, konfliktus, susidoroti su stresu, įgytų komunikacijos įgūdžių ir kt., svarbu jo emocinis intelektas. Norint, kad vaikas jį turėtų, būtina jį ugdyti jau nuo vaikystės. Paprašėme, kad respondentai įvertintų pozityvias ir negatyvias emocijas, kurias dažniausiai patiria jų vaikai (paprastė sunumeruoti dažnumo tvarka nuo dažniausiai iki rečiausiai).

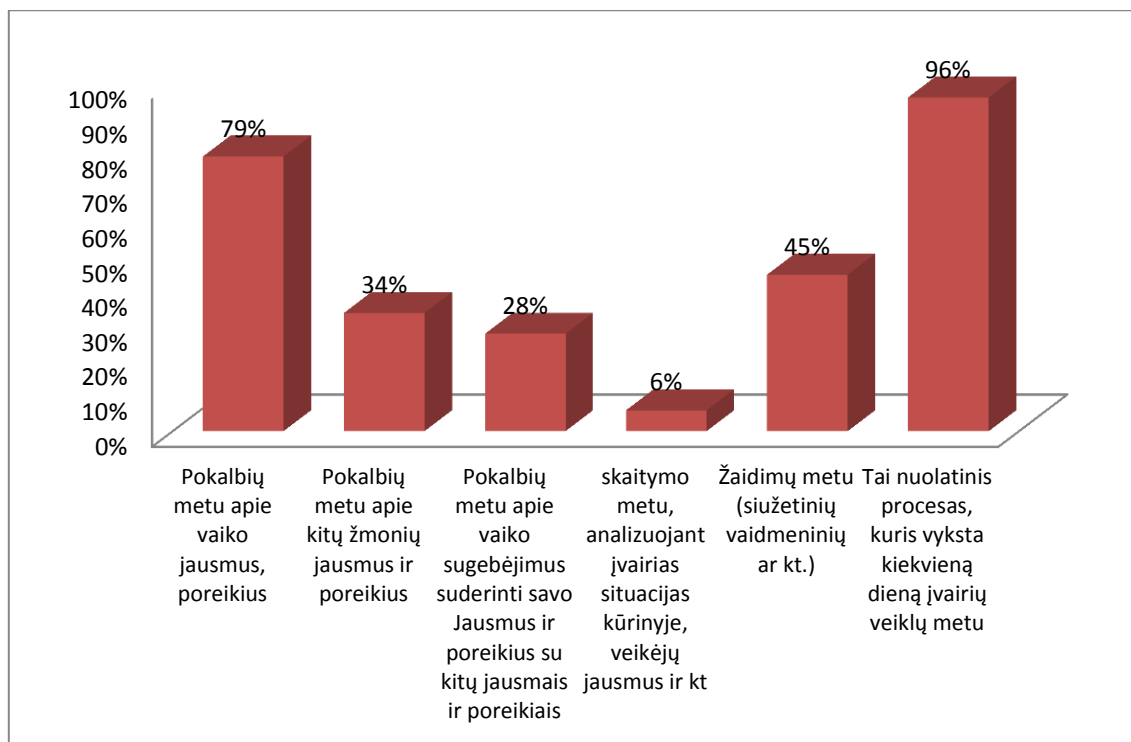
1 lentelė

Respondentų nuomonės pasiskirstymas, įvertinant emocijas, kurias tenka patirti vaikams

Pozityvios emocijos	Įvertinimas (%)	Negatyvios emocijos	Įvertinimas (%)
1. Džiaugsmas	5,8	1. Pyktis	4,2
2. Teigiamas įvertinimas	5,9	2. Neobjektyvus įsivertinimas	4
3. Paskatinimas	3,8	3. Dėmesio nekoncentracija	6,5
4. Pasitikėjimas	5,4	4. Baimė	4,5
5. Draugiškumas	5	5. Pavydas	4,3
6. Supratingumas	5,1	6. Abejingumas	7,4
7. Laimingumas	5,7	7. Stresas	3,8
8. Ramumas	4,5	8. Agresija	4
9. Tikslų siekimas	4,8	9. Nuobodulys	5,9
10. Aktyvumas	8,1	10. Pasyvumas	6,5

Tyrimo rezultatai parodė (1 lentelė), kad kaip dažniausiai patiriamas pozityvias vaikų emocijas respondentai nurodė aktyvumą, teigiamą įvertinimą ir džiaugsmą o kaip dažniausiai patiriamas negatyvias emocijas – abejingumą, pasyvumą bei dėmesio nekoncentraciją. Galima daryti prielaidą, jog aktyvumas, teigiami vertinimai bei džiaugsmo išgyvenimas gali būti siejami su ikimokyklinio ugdymo procesu, kuris ir kelia sau tikslus - atliepti pagrindinius vaikų poreikius – saugumo, aktyvumo, saviraiškos. Šio amžiaus vaikai iš prigimties yra smalsūs, žingeidūs, todėl džiaugsmo būseną dažnai išgyvena tada, kai užsiima įdomia ir smagia veikla. Vaiko pasyvumas, nuklydęs į šalį dėmesys, menka veiklos motyvacija ir kt. dažnai rodo, kad jam per sunku susitvarkyti su užduotimi ar esama situacija. Turėtume išmokyti atskirti vaiko „nenoriu“ nuo „negaliu“ arba „nesugebu“. Kartais, deja, visa kaltė suverčiama vaikui, užklįjaujant jam sunkaus būdo, nevaldomo, protestuojančio ar neįgalaus vaiko etiketę. Taigi, galima apibendrinti, jog tėvai turėtų nuolat stebėti, ką ir kaip jų vaikas išgyvena ir elgiasi skirtingose situacijose, ar jaučiasi saugus ir kt.

Tyrimo metu pateikėme klausimą – „Kaip ugdote vaiko emocijas ir jausmus?“. Tyrimo rezultatai rodo (4 pav.), kad didžioji dalis respondentų (96%) supranta, kad emocinio intelekto ugdymas – ilgas ir nuoseklus darbas, todėl jį stengiasi vykdyti kiekvieną dieną ir įvairių veiklų su vaikais metu. Dažniausiai tėvai pasitelkia pokalbius apie vaiko jausmus ir poreikius (79%) bei apie kitų žmonių jausmus ir poreikius (34%). T. Butvilas (2008) taip pat pabrėžia individualių pokalbių naudą, siekiant išsiaiškinti vaiko poreikius. Mokslininko nuomone, tai tinkamiausias būdas išsiaiškinti, kaip vaikas jaučiasi ir kokios pagalbos jam reikėtų. Patariama, bendraujant su vaikais, užduoti konkrečius klausimus, pvz., „Kaip tu jautiesi?“, „Ko tu norėtum?“. Vaiko pateikti atsakymai gali padėti išsiaiškinti vaiko poreikius ir jausmus. Tėvų pastangos padėti vaikams teisingai suvokti kitų žmonių jausmus – būtinos bendraujant, bendradarbiaujant kolektyve. Vaikai, gebantieji įsijausti į kitų jausmus, turės išlavintą socialinę „klausą“, leidžiančią geriau suvokti kitų žmonių reikmes ir troškimus. Beveik pusė (45%) respondentų nurodė, kad ugdo vaikų emocijas ir jausmus žaidimų metu. Žaidimas, anot mokslininkų (J. Klemkaitė, 2004; E. M. Mastiukova ir kt., 2006; T. G. Tönnang, 2005; 2007), padeda vaikui atsipalaiduoti, nusiraminti, pažinti save ir kitus žmones, įgyti pasitikėjimo savimi, išreikšti teigiamas ir neigiamas emocijas, požiūrius, lavinti socialinius įgūdžius, nes „žaisdamas žmogus gali pakilti „virš savęs““. Ypatingai naudingi siužetiniai-vaidmeniniai žaidimai, kurių metu išryškėja vaiko emociniai santykiai su žmonėmis ir daiktais, konfliktiniai pergyvenimai ir kt.

4 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas, įvertinant veiklas, kurių metu ugdo vaikų emocijas ir jausmus.

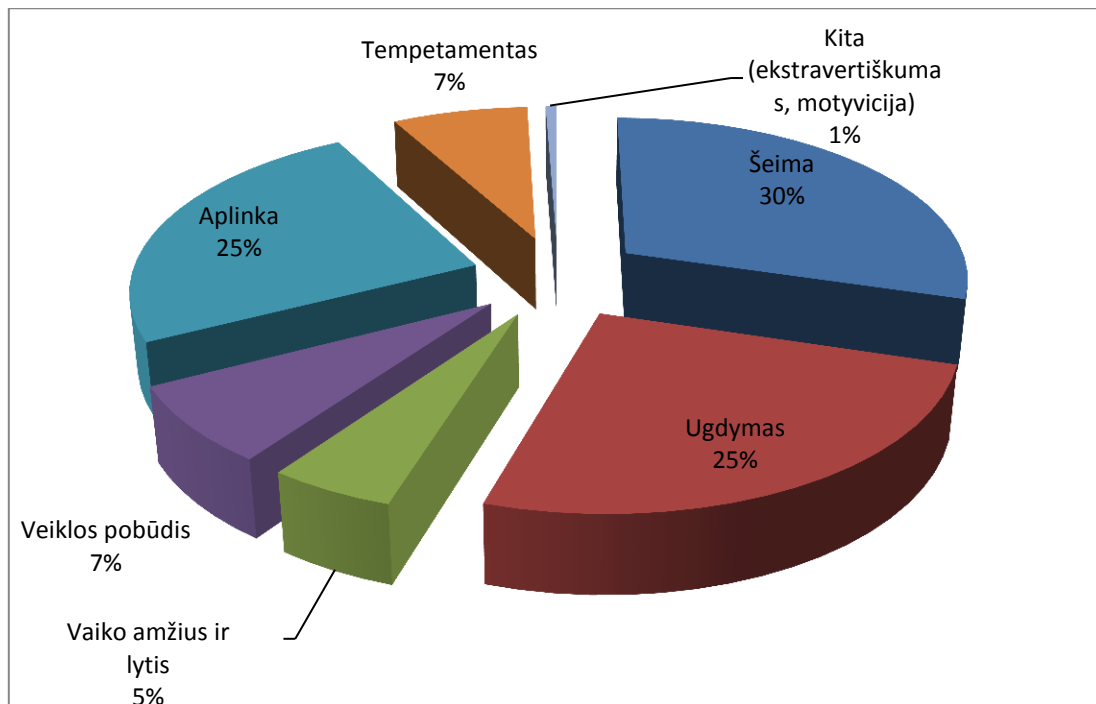
Galima apibendrinti, jog vystyti emocinį intelektą galimybių yra ne ką mažiau, nei protinį. Procesas bus efektyvus, kai jį tinkamomis aplinkybėmis pateiks emociškai intelektualūs tėvai. Respondentų paprašėme, kad penkių balų skalėje, kur penki yra aukščiausias vertinimas, o vienas – žemiausias, mūsų pateiktose srityse (pažįstant savo jausmus; valdant emocijas; siekiant ugdymo (si) tikslų ir rezultatų; stengiantis suprasti kitų žmonių jausmus; puoselėjant žmonių tarpusavio santykius) įvertintų vaikų emocinį intelektą. Tyrimo rezultatų analizė parodė (2 lentelė), kad, respondentų nuomone, šio amžiaus vaikų emocinis intelektas geriausiai atsiskleidžia stengiantis suprasti kitų žmonių jausmus. Pastangos teisingai suvokti kitų žmonių jausmus – būtinos bendraujant, bendradarbiaujant ir, kaip nurodo L. Daugytė (2011), iš visų emocinio intelekto įgūdžių - gebėjimas sutarti su kitais - labiausiai prisideda prie sėkmės ir pasitenkinimo gyvenimu jausmo. Respondentai žemiausiai įvertino vaikų gebėjimą padėti kitiems, kai jie yra nusivylę, nusiminę. Psichologai pataria, kad norint vaikams padėti suprasti kitų žmonių emocijas ir jausmus, reikia mokyti tiksliau vartoti emocines būsenas apibūdinančias sąvokas ir aiškinti jų priežastis (pvz., kažkam liūdna, nes... arba kažkas pyksta, nes...). Jau ikimokyklinio amžiaus pabaigoje vaikas gali suprasti priežasties-pasekmės ryšį, todėl labai svarbu kalbėti tokiomis temomis, kaip vaikų poelgiai ir jų rezultatai, koks šių poelgių ryšys su kitais žmonėmis ir kt. Svarbu, kad tėvai gebėtų vaikams parodyti tiesioginį ryšį tarp to, ką vaikas padarė arba ko nepadarė konkrečioje situacijoje, kuo tai baigėsi ir koks vaiko elgesys galėtų atnešti džiaugsmo ar pasitenkinimo kitiems.

2 lentelė

Respondentų nuomonės pasiskirstymas, įvertinant vaikų emocinį intelektą

Teiginiai	Įvertinimas (%)
1. Supranta ir moka įvardinti savo jausmus	3,4
2. Geba valdyti savo emocijas	2,9
3. Supranta kitų žmonių jausmus	4
4. Padeda kitiems žmonėms jaustis geriau, ypač tada, kai jie nusivylę, nusiminę	2,3
5. Geba siekti tikslų ir aukštų ugdymo (si) rezultatų	2,6

Tyrimo pabaigoje klausėme, kas, respondentų nuomone, turi didžiausią įtaką aukštam vaikų emociniam intelektui.

5 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas, įvertinant veiksnius, turinčius didžiausią įtaką vaikų emociniam intelektui.

Pasak I. Liubertienės ir kt. (2015), emocinis intelektas gali priklausyti nuo asmens amžiaus, lyties, gyvenamosios vietos, šeimos ir kt. Didžioji dalis tyrime dalyvavusių tėvų nurodė (5 pav.), kad vaikų emocinis intelektas daugiausia priklauso nuo šeimos (30%); nuo ugdymo (25%) ir nuo aplinkos (25%). I. Remeikaitė, R. Lekavičienė (2002), cituodamos J. D. Mayer (1999), konstatuoja, jog emocinio intelekto raidos lygiui ypač didelę įtaką turi tėvai ir socialinė aplinka.

Išvados

1. Nors iki šių dienų nėra visuotinai priimto emocinio intelekto apibrėžimo, tačiau dauguma mokslininkų sutinka, kad emocinį intelektą sudaro socialiniai ir emociniai asmens įgūdžiai, kurie padeda atpažinti savo jausmus (ką jaučiu ir kaip su tuo tvarkausi); atpažinti kitų jausmus (suprasti, ką jaučia kiti) ir sugebėjimas suderinti savo jausmus ir poreikius su kitų jausmais ir poreikiais taip, kad visi galėtų jaustis gerai.
2. Naujausi tyrimai patvirtina, kad emocinių įgūdžių turintys vaikai yra laimingesni, labiau savimi pasitiki, jiems geriau sekasi ugdymo įstaigoje. Tėvai savo elgesiu, santykiu su vaiku, kalba, vertybėmis ir kt. natūraliai prisideda prie vaiko emocinio intelekto ugdymo. Geriausi rezultatai pasiekiami tada, kada emocinio intelekto lavinimas šeimoje pradedamas kuo anksčiau ir kuo įvairesniais būdais.
3. Tyrime dalyvavę tėvai suvokia ir pripažįsta, kad ugdyti vaikų emocinį intelektą yra svarbu ir tai sieja su geresne vaiko gyvenimo kokybe ateityje (bus laimingesni, efektyviau bendraus, pasieks aukštesnių rezultatų ir kt.). Respondentai patvirtino, kad emocinio intelekto ugdymas – ilgas ir nuoseklus darbas, todėl jį stengiasi vykdyti kiekvieną dieną ir įvairių veiklų su vaikais metu. Skirtingai nei nemaža dalis mokslininkų, tėvai tvirtina, kad vaiko emocinis intelektas yra „ne gamtos dovana“, o jam įtakos turi šeima, ugdymas ir aplinka.

Literatūra

1. Allan, A. (2016, sausio 26 d.). Emocinio intelekto ugdymas. Ar tai tik jausmai? <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-01-25-emocinio-intelektu-ugdymas-ar-tai-tik-jausmai/139977>
2. Butvilas, T. (2008). Šeimoje netektį patyrusių vaikų saviidentifikacijos poreikis kaip socializacijos veiksnys. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 20, 213-224.
3. Craig, G. J., Baucum, D. (2002). *Study Guide for 9th Edition of Human Development*. London,
4. Daugytė, L. (2011, balandžio 18). Vaikų emocinio intelekto lavinimas. <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/vaiku-emocinio-intelektu-lavinimas-/8897>
5. Jacikevičius, A. (1994). *Siela, mokslas, gyvensena*. Vilnius: Žodynas.
6. Juodraitis, A. (2004). *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. Šiauliai: ŠU.
7. Goleman, D. (2001). *Emocinis intelektas*. Vilnius: Presvika.

8. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books.
9. Lekavičienė, R. (2015, sausio 10). Aukštas emocinis intelektas lemia ir gebėjimą manipuliuoti. http://www.lrt.lt/naujienos/kalba_vilnius/32/88561
10. Lesinskienė, S., Pūras, D. (2005). *Vaikų elgesio ir psichikos sutrikimai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
11. Lesinskienė, S., Karalienė, V. (2008). *Emocinės raidos įtaka tolimesniam vaiko asmenybės vystymuisi*. Vilnius: ŠMM.
12. Liubertienė, I., Kunickienė, R., Zabulytė Kupriūnienė, J. (2015). Socialinių emocinių kompetencijų lavinimas ugdymo įstaigose. *Socialinė sveikata*. 2 (4), 90-101.
13. Minkuvienė, E. (Sud.) (2003). *Priešmokyklinis ugdymas ir pradinė mokykla: patirtis, idėjos*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
14. Remeikaitė, I. ir Lekavičienė, R. (2002). Emocinis intelektas ir jo vertinimo problema. *Psichologija*, 26, 54-65.
15. Slušnienė, G. ir Kavolius, R. (2012). Studentų emocinio intelekto ugdymas aukštosiose mokyklose. Mokslo taikomųjų tyrimų įtaka šiuolaikinių studijų kokybei: respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos mokslinių straipsnių rinkinys (p. 90-96). Vilnius: UAB Ciklonas.

PARENTAL ASSESSMENTS ON THE EXPRESSION DEVELOPMENT OF CHILDREN'S EMOTIONS AND FEELINGS IN PRE-SCHOOL AGE

Summary

Emotional intelligence is the human ability to recognize their own and other people's feelings, and it is little to do with his intellectual abilities. To develop children's emotional intelligence is to help him to deal with the emotional problems, to teach important behavioral strategies, positive relations with others, and so on. Emotionally educated children remain calmer and more stable in various emergencies, easier to cope with their feelings, even negative, rarely suffer from diseases, and have less anger and aggression. Higher education and their results, better relations with peers, compared with those children whose emotional intelligence is not trained. Psychologists recognize that it is necessary to develop children's emotional intelligence since their young age. Parents' behavior, relationships with children, language, and values naturally contribute to the child's emotional intelligence education.

The paper analyzes the study results connected with parents' evaluation and experience towards pre-school aged children's emotional development and education in a family.

Keywords: emotions, feelings, emotional intelligence, pre-school aged child, family.